

Co jest zapisane w Prawie o odbudowie zasobów przyrody

Nature Restoration Law – tłumaczymy punkt po punkcie

(Treść NRL/[komentarz](#), [odniesienie do sytuacji w Polsce](#))

Prof. Jan Marcin Węśławski (Instytut Oceanologii Polskiej Akademii Nauk), mgr inż. Artur Furdyna (Towarzystwo Przyjaciół Rzek Iny i Gowienicy, Rewilding Oder Delta), dr hab. Ewa Jabłońska, prof. UW (Wydział Biologii Uniwersytetu Warszawskiego, Centrum Ochrony Mokradeł), kwiecień 2024

Artykuł 5. Odbudowa ekosystemów morskich

Państwo członkowskie wprowadza środki niezbędne do **poprawy do dobrego stanu siedlisk morskich, które nie są w dobrym stanie**. Takie środki muszą zostać wprowadzone:

(a) **do 2030 r na co najmniej 30 % całkowitego łącznego obszaru wszystkich typów siedlisk morskich siedlisk**, które nie są w dobrym stanie, zgodnie z krajowym planem odbudowy;

(b) **na co najmniej 60 % do 2040 r. i na co najmniej 90 % do 2050 r. obszaru każdej grupy morskich siedlisk morskich** (załącznik II do NRL**), które nie są w dobrym stanie, zgodnie z krajowym planem odbudowy;

(c) do 2040 r. na co najmniej dwóch trzecich części obszaru do odbudowy, określonej przez państwo członkowskie w krajowym planie odbudowy dla 7. grupy siedlisk morskich wymienionych w załączniku II do NRL, który nie jest w dobrym stanie.

(d) do 2050 r. na całej, określonej przez państwo członkowskie w krajowym planie odbudowy, części obszaru 7. grupy siedlisk morskich wymienionych w załączniku II do NRL, który nie jest w dobrym stanie.

Część obszaru, o którym mowa w punkcie d), państwo członkowskie ustala się tak, aby nie uniemożliwiało to osiągnięcia lub utrzymania dobrego stanu środowiska, określonego zgodnie z Ramową Dyrektywą UE w sprawie Strategii Morskiej.

****Grupy morskich siedlisk przyrodniczych Natura 2000 wg NRL** (klasyfikacja oparta o europejski system informacji o przyrodzie (EUNIS), zmieniony w odniesieniu do typologii siedlisk morskich w 2022 r. przez Europejską Agencję Środowiska (EEA)):

Grupa 1: Skupiska trawy morskiej

Grupa 2: Lasy makrofitów

Grupa 3: Skupiska skorupiaków, mięczaków i innych bezkręgowców wodnych

Grupa 4 – nie występuje w Bałtyku

Grupa 5: Skupiska gąbek, koralu i koralowców

Grupa 6 – nie występuje w Bałtyku

Grupa 7: Miękkie osady, tzn. ły, piaski, żwiry (nie głębiej niż 1000 metrów głębokości)

Według Ramowej Dyrektywy UE w sprawie Strategii Morskiej, „dobry stan środowiska” oznacza stan środowiska wód morskich tworzących zróżnicowane i dynamiczne pod względem ekologicznym oceany i morza, które są czyste, zdrowe i urodzajne w odniesieniu do panujących w nich warunków, zaś wykorzystanie środowiska morskiego zachodzi na poziomie, który jest zrównoważony i gwarantuje zachowanie możliwości użytkowania i prowadzenia działań przez obecne i przyszłe pokolenia. Dobry stan środowiska morskiego jest określany na poziomie regionu lub podregionu morskiego. Całe Morze Bałtyckie jest traktowane jako jeden region morski. Działania dotyczące poprawy stanu siedlisk morskich z grupy 7 (Miękkie osady (nie głębiej niż 1000 metrów głębokości)) w Bałtyku powinny być zatem planowane wspólnie przez wszystkie państwa leżące w zlewni Bałtyku.

W Polskich Obszarach Morskich blisko 80% powierzchni stanowią miękkie osady w płytkiej strefie (w Bałtyku do 100m) (grupa 7 wg NRL). W tym siedlisku bytuje bogata fauna denna, stanowiąca pokarm wielu gatunków ryb, tam też zachowany jest zestaw rzadkich polodowcowych gatunków reliktowych. Zagrożeniem dla tego siedliska na Bałtyku jest bardzo szybko postępujące ocieplenie, które w głębszej strefie (zwykle poniżej 50m) powoduje silne uwarstwienie wody i brak wymiany gazowej z powierzchnią. To skutkuje powstaniem stref beztlenowych, martwego dna pokrytego siarkowodorowym mułem i zasiedlonego tylko przez bakterie. W strefie płytszej, gdzie tlen dociera do dna, zagrożeniem dla siedliska miękkich osadów są wszelkie mechaniczne zaburzenia, nadmierna industrializacja, a lokalnie eutrofizacja.

W Polskich Obszarach Morskich (11% powierzchni Polski) pozostałe siedliska wyróżnione dla mórz europejskich (grupy 1-6 wg NRL) nie są w pełni reprezentowane, ponieważ Bałtyk ma tylko ¼ zasolenia morskiego. Mimo tego, że jest to morze naturalnie ubogie (niewiele gatunków żyje w wodach słonawych), mamy bałtyckie odpowiedniki wyróżnionych w Europie zespołów.

- Grupa 1 (łąki trawy morskiej) – łąki trawy morskiej w Europie tworzone są przez rodzaj *Posidonia*, a w Bałtyku przez *Zostera marina* – mniejszą ale równie ważną trawę morską dla naszego obszaru. W Polsce łąki trawy morskiej zostały niemal zupełnie zniszczone przez eutrofizację i mechaniczne zaburzenia, odbudowują się spontanicznie od kilku lat. Dziś zagraża im mechaniczne niszczenie przez refulację wybrzeży, nadmierne zagęszczenie ruchu turystycznego, industrializację.
- Grupa 2 (Lasy makrofitów) – też mamy w Bałtyku miniaturowy, ale bardzo ważny wariant tego siedliska. Tworzony jest przez wieloletnie brunatnice i krasnorosty, niegdyś niemal wytępione przez eutrofizację i eksploatację przemysłową, dziś odtwarzają się – łącznie z nieobecny od niemal 40 lat morskoczym (*Fucus vesiculosus*). Zbiorowisko to powstaje na nielicznych obszarach twardego dna w Polsce (ławice kamienne w strefie eufotycznej) i jest miejscem koncentracji wielu gatunków bezkręgowców nie występujących gdzie indziej.
- Grupa 3 (Skupiska bezkręgowców wodnych) – w Bałtyku do tej grupy zalicza się masowo występujące w ławicach skorupiaki takie jak *Mysidacea*, czy gęste skupienia dennych makro skorupiaków (garnele i podwoje – *Crangon crangon* oraz *Saduria entomon*) oraz ławice denne małży – omułków, rogowców czy sercówek (*Mytilus*, *Macoma*, *Cardium*). Są one kluczowe jako baza pokarmowa ryb poławianych przemysłowo oraz ptaków nurkujących.
- Grupa 5 (Skupiska gąbek, koralów i koralowców) – wprawdzie w Bałtyku nie ma koralów, ale gąbki i kolonijne stułbiopławy potrafią tworzyć gęste i bogate w stowarzyszone gatunki zbiorowiska. Te organizmy są czułe na jakość wody – stąd ich powrót w ostatnich latach jest sygnałem, że środowisko można odtwarzać.

Obszary morskie w Polsce są stosunkowo ubogie (w porównaniu z morzami pełnostonowymi – 500 gatunków w naszej strefie i 2500 gatunków na Morzu Północnym). Są dobrze poznane i monitorowane w ramach programów HELCOM. Polska stosując się do zaleceń Konwencji Helsińskiej poprawiła w znacznym stopniu stan wód spływających do Bałtyku, i praktycznie zatrzymała zanieczyszczenia przemysłowe w dużym obszarze (lokalnie pozostaje). Rybołówstwo jest pod kontrolą naukowego doradztwa w ramach Wspólnej Polityki Rybackiej UE i zasoby ryb są eksploatowane w zrównoważony sposób. Niestety Bałtyk należy do najszybciej ogrzewających się obszarów morskich na świecie i nowe zagrożenia wynikają z globalnej zmiany. To wymaga nowych systemów obserwacji środowiska i powstrzymania destrukcji siedlisk. Jednym z najważniejszych zadań do wdrożenia celem ochrony siedlisk morskich jest dalsza poprawa jakości wód rzecznych, w tym ograniczenie zanieczyszczeń substancjami biogennymi ze źródeł rolniczych oraz powstrzymanie planów industrializacji Wisły.

Państwo członkowskie wprowadza środki niezbędne do **przywrócenia typów siedlisk morskich z grup 1-6 z załącznika II** do NRL na obszarach nieobjętych tymi typami siedlisk**, w celu osiągnięcia ich właściwego obszaru referencyjnego. Takie środki muszą zostać wprowadzone **do 2030 r. na obszarach stanowiących co najmniej 30 % dodatkowej całkowitej powierzchni niezbędnej do osiągnięcia wskazanego w krajowym planie odbudowy całkowitego docelowego obszaru referencyjnego siedlisk morskich z grup 1-6 wymienionych w załączniku II, co najmniej 60 % tej powierzchni do 2040 r. i 100 % tej powierzchni do 2050 r.**

W drodze odstępstwa, jeżeli państwo członkowskie uzna, że nie jest możliwe wprowadzenie do 2050 r. środków niezbędnych do odtworzenia określonego typu siedliska przyrodniczego na 100 % obszaru referencyjnego, może ustalić ten odsetek na poziomie między 90 % a 100 % w swoim krajowym planie odbudowy i przedstawić odpowiednie uzasadnienie.

Państwo członkowskie jest zobowiązane zgodnie z NRL przygotować krajowy plan odbudowy dla siedlisk morskich, w którym przedstawi ich aktualne rozmieszczenie wraz z informacjami o stanie siedlisk i wskazaniem gdzie i jak należy ten stan poprawić, jak również wskaże w oparciu o dane historyczne i przewidywany wpływ zmian klimatu, właściwy obszar referencyjny dla danego siedliska. Zgodnie z definicją zawartą w NRL, "właściwy obszar referencyjny" oznacza całkowity obszar danego typu siedliska morskiego, który jest uważany za minimum niezbędne do zapewnienia długoterminowej żywotności typu siedliska i jego typowych gatunków, i który składa się z obszaru występowania tego typu siedliska oraz, jeżeli obszar ten nie jest wystarczający, z obszaru niezbędnego do odtworzenia danego typu siedliska morskiego celem osiągnięcia lub utrzymania dobrego stanu środowiska zgodnie z Ramową Dyrektywą UE w sprawie Strategii Morskiej. Wskazane w NRL procentowe udziały powierzchni na której mają zostać odtworzone siedliska morskie (30% do 2030 r, 60 % do 2040 r. i 100%(90%) do 2050 r.) dotyczą zaproponowanego w krajowym planie odbudowy obszaru referencyjnego. Jako, że według Ramowej Dyrektywy UE w sprawie Strategii Morskiej, dobry stan środowiska morskiego jest określany na poziomie regionu lub podregionu morskiego, a całe Morze Bałtyckie jest traktowane jako jeden region morski, działania dotyczące odtwarzania siedlisk morskich w Bałtyku powinny być planowane wspólnie przez wszystkie państwa leżące w zlewni Bałtyku.

W Załączniku VII do NRL podano listę przykładowych działań służących odbudowie zasobów przyrodniczych, z której państwo może skorzystać podczas przygotowywania krajowego planu odbudowy. Są tam wymienione m.in. takie działania, które mogą znaleźć zastosowanie przy planowaniu przywracania siedlisk morskich: minimalizowanie negatywnego wpływu działalności

połowowej na ekosystem morski (np. poprzez stosowanie narzędzi o mniejszym wpływie na dno morskie), odtworzenie ważnych tarlisk ryb i obszarów dojrzewania narybku, odtworzenie łąk trawy morskiej i lasów brunatnic (poprzez aktywną stabilizację dna morskiego, zmniejszenie i, w miarę możliwości, wyeliminowanie presji lub poprzez aktywne rozmnażanie i sadzenie), ograniczenie różnych form zanieczyszczenia morza (w tym substancjami biogennymi).

Państwo członkowskie wprowadza **środki odbudowy morskich siedlisk gatunków** wymienionych w załączniku III do NRL oraz w załącznikach II, IV i V Dyrektywy Siedliskowej oraz morskich siedlisk dzikiego ptactwa objętych Dyrektywą Ptasią, które są, jako działania dodatkowe ponad to co zostanie wdrożone dla siedlisk morskich, niezbędne do poprawy jakości i ilości siedlisk gatunków, w tym poprzez ich odtworzenie i zwiększenie łączności.

Zapisy NRL ukierunkowane są na odbudowę ekosystemów, stąd nacisk na ochronę siedlisk. Wskazano jednak również, że pod uwagę powinny być wzięte też morskie siedliska gatunków objętych Dyrektywą Ptasią i Dyrektywą Siedliskową oraz szeregu gatunków wskazanych dodatkowo w NRL, jeśli nie zostaną odpowiednio zaaopiekowane poprzez objęcie działaniami ochronnymi obszarów na których występują siedliska morskie lub na których w krajowym planie odbudowy zaproponowano odtworzenie poszczególnych siedlisk przyrodniczych.

Dodatkowe poza gatunkami objętymi siecią Natura 2000, gatunki, dla których NRL zaleca odbudowę siedlisk, a które mogą występować w Bałtyku to: łosoś atlantycki (*Salmo salar*) i troć wędrowną (*Salmo trutta*). Wybrane gatunki ichtiofauny stanem swoich populacji szczególnie wyraźnie obrazują stan wodnej części środowiska naturalnego, jednocześnie niektóre z gatunków stały się powszechnie zrozumiałym społecznie symbolem konieczności zapewnienia łączności zlewisk mórz z ekosystemami tych mórz. Wyjątkową rolę pełnią tu ryby dwuśrodowiskowe, jak populacje bałtyckie łososia atlantyckiego i troci wędrownej. Wyzwania stojące przed ochroną morza w kontekście zapewnienia dobrego stanu ww. gatunków ryb są podobne, choć każdy ma nieco inny obszar morza szczególnie ważny. Dla troci wędrownej, w okresie morskiego życia szczególnym problemem jest presja na gatunki będące pokarmem (krewetki, podwój Bałtycki, dobijaki i tobiasze) oraz ogólnie stan siedlisk wód przybrzeżnych. Konieczne jest ograniczanie ingerencji w strefę styku morza z lądem, jako obszar istotny dla tego gatunku. Istotnym problemem są emisje substancji biogennych, mających silny niekorzystny wpływ na cały ekosystem. W odróżnieniu od troci wędrownej, łosoś to ryba pełnego morza. W jego bazie pokarmowej ważniejszą rolę odgrywa dobry stan populacji śledzia i szprota, ale stan strefy przybrzeżnej okresowo także jest ważny.

Wszystkie gatunki dwuśrodowiskowe napotykają na szereg problemów związanych z swobodą migracji tarłowych, kiedy znaczne części stad skupione są na stosunkowo niewielkich przestrzeniach w strefie ujść rzek macierzystych. To czas kiedy decydujący wpływ na przedłużanie danego gatunku ma presja połowowa. Zarówno komercyjna jak presja wędkarska. Tu problem dotyczy obu gatunków salmonidów. Jedynym skutecznym rozwiązaniem zdaje się wytyczenie szlaków swobodnej migracji bez sieci w indywidualnie wyznaczonych dla każdego systemu dorzecza przypadkach. Pośród ekspertów trwa dyskusja na temat oddziaływań farm wiatrowych offshore, które, w zależności od sytuacji geologicznej w miejscu posadowienia konstrukcji, w różnym stopniu generują drgania podobne do dźwięków waleni polujących między innymi na ryby łososiowate. W związku z tym oddziaływaniem stwierdzono zmiany w szlakach migracji niektórych populacji ryb. Wymusza to potrzebę indywidualnych badań dla każdej lokalizacji zapewniających skuteczną ochronę skupisk przedtarłowych oraz szlaków migracji zarówno na pełnym morzu, jak i w okolicy ujść rzek tarłowych.